

Ενότητα 6^η: Οι καταβολές της Άκρας Δεξιότητας στην Ελλάδα

Σπύρος Μαρκέτος, Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

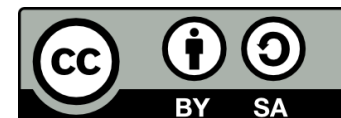

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

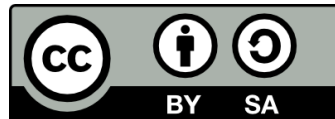

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Φασισμός και νεωτερικότητα
2. Φασισμός και κοινωνικές τάξεις
3. Ιστορικές καταβολές της γέννησης της άκρας δεξιάς στην Ελλάδα
4. Οι πέντε εκδοχές της πρώιμης ελληνικής ακροδεξιάς

Σκοποί ενότητας

- Με βάση τα αναλυτικά εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί να εξεταστεί η σχέση φασισμού, νεωτερικότητας, καπιταλισμού και κοινωνικών τάξεων.
- Να παρουσιαστούν οι ιστορικές καταβολές και οι διαφορετικές εκδοχές της Ελληνικής ακροδεξιάς στο μεταίχμιο 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα.

1. Φασισμός και νεωτερικότητα

Η θέση του Μπάουμαν

- Μπάουμαν: επιφανής Πολωνός κοινωνιολόγος.
- Πολυσυζητημένη θέση: ο φασισμός σαν «αρρώστια» της νεωτερικότητας:

Στην ανθρώπινη ιστορία δεν έχει υπάρξει κάτι αντίστοιχο με το Ολοκαύτωμα, από τη σκοπιά της κινητοποίησης πόρων, παραγωγικών μονάδων, ανθρώπων, χρήση ηλεκτρικών μηχανών (πρόδρομων των υπολογιστών της IBM), με μοναδικό σκοπό την εξόντωση ανθρώπων. Για τη σύλληψη και την ταξινόμηση των εβραίων αναπτύχθηκαν τα πιο μοντέρνα συστήματα αρχειοθέτησης, με τη συνεργεία των πιο μοντέρνων και μεγάλων καπιταλιστικών επιχειρήσεων.

Το μεταπολεμικό σκηνικό

- Η Σοβιετική Ένωση πήρε ελάχιστες αποζημιώσεις σε σχέση με τις καταστροφές που είχε υποστεί, όπως και η Ελλάδα. Από το επιστημονικό δυναμικό των Ναζί πήρε ένα πολύ μικρό κομμάτι. Η Σοβιετική Ένωση πάντως πήρε αυτούσια εργοστάσια και επίσης κράτησε μέχρι το 1953 αρκετούς αιχμαλώτους πολέμου για την ανοικοδόμηση της.
- Οι ΗΠΑ πρόλαβαν και απέσπασαν ως συνεργάτες τους περισσότερους υψηλόβαθμους επιστήμονες του ναζισμού ακόμα και πριν από το τέλος του πολέμου:
 - Πχ τον Βέρνερ Φον Μπράουν που έφτιαξε το πρόγραμμα των ΗΠΑ για την αποστολή ανθρώπου στη Σελήνη και ήταν επικεφαλής του πολεμικού προγράμματος πυραύλων του Χίτλερ.
- Αντίστοιχες συνεργασίες υπήρξαν και με στρατιωτικούς, με τους οποίους οργανώθηκαν αντικομμουνιστικά παρακρατικά δίκτυα σε όλη την Ευρώπη.

Η Διάσκεψη του Λονδίνου

- Το 1953 συγκροτήθηκε μεταξύ των Δυτικών η διάσκεψη του Λονδίνου, που αποφάσισε:
 - α) να μην καταβληθούν πολεμικές αποζημιώσεις από τη Γερμανία.
 - β) να κουρευτεί περίπου κατά 50% το δημόσιο χρέος της.
- Ήταν επιλογή η Γερμανία να μην πληρώσει, για να χρησιμοποιηθεί ενάντια στους σοβιετικούς. Από τις αποφάσεις της διάσκεψης πλήγηκαν η ΕΣΣΔ, οι άλλες χώρες της ανατολικής Ευρώπης και η Ελλάδα.

Νεωτερικότητα

- Έννοιες που περιγράφουν τη νεωτερικότητα ή συνδέονται μαζί της: η Γαλλική Επανάσταση, η τεχνολογική πρόοδος, ο Διαφωτισμός, η εποχή της προόδου, της απομάγευσης, της κοσμικότητας.
- Συνήθως η νεωτερικότητα συνδέεται με μια γραμμική αντίληψη της ιστορίας, που συνδέεται με την έννοια της προόδου.

Αντιλήψεις για την ιστορία

- Μια διαφορετική αντίληψη για την ιστορία είναι η κυκλική: για παράδειγμα η κοσμολογία των ινδουιστών με τις έννοιες της μετεμψύχωσης και του κύκλου αρχή – τέλος – αναγέννηση. Στον κόσμο που δεν άνηκε στους «μεγάλους πολιτισμούς» υπήρχε συνήθως μια τέτοια κυκλική αντίληψη.
- Χριστιανισμός → ιστοριονομία : ακολουθείται μια διαδρομή με έσχατο τέλος το βασίλειο του Θεού («Αποκάλυψη»). Η πορεία είναι γραμμική, με ορόσημα, όπως η γέννηση του Χριστού και η Ανάσταση. Όλες οι θρησκείες της Βίβλου (ιουδαϊσμός, ισλαμισμός, χριστιανισμός και αιρέσεις) εγκωλύπνονται μια τέτοια γραμμική αντίληψη της ιστορίας.

Πρόοδος και γραμμική αντίληψη της ιστορίας

- Η ιδέα της προόδου συγκρούεται με την κυκλική αντίληψη της ιστορίας. Ο τελευταίος ευρωπαίος που είχε τέτοια αντίληψη ήταν ο ναπολιτάνος διαφωτιστής Τζιανπατίστα Βίκο, φιλόσοφος που εισήγαγε μια θεωρία της ιστορίας βασισμένη στην ιδέα της «αιώνιας επιστροφής». Ο τρόπος που σκεφτόμαστε σήμερα όμως στη Δύση αποτυπώνει τη γραμμική αντίληψη της ιστορίας.
- Ο Διαφωτισμός παραπέμπει στην αδήριτη πρόοδο, ενώ ο αντιδιαφωτισμός στις μακροϊστορικές κυκλικότητες. Επειδή ο φασισμός δεν είναι ούτε ιδεολογία ούτε φιλοσοφία δεν μπορούμε να του πιστώσουμε αποκλειστικά μία αντίληψη.

Ιδεολογίες και αντίληψη για την ιστορία

- Οι πολιτικές ιδεολογίες συνδέονται με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την ιστορία ως οδηγό για να επιλυθούν προβλήματα, να βελτιωθεί η κατάσταση κτλ.
- Ο φασισμός, που δεν είναι ιδεολογία, δεν έχει μια ορισμένη αντίληψη: υπάρχει συνήθως ισχυρό στοιχείο κυκλικότητας αλλά αγκαλιάζει και στοιχεία νεωτερικότητας. Δεν είναι σαφές αν ο φασισμός έχει γεννηθεί από το Διαφωτισμό ή από τον αντιδιαφωτισμό.

Φασισμός και κυκλική αντίληψη

- Από τους δυτικούς στοχαστές, ο Γερμανός φιλόσοφος των αρχών του 20^{ου} αιώνα Όσβαλντ Σπένγκλερ επηρέασε τους Ναζί, χωρίς ο ίδιος να είναι Ναζί: ήταν υπερσυντηρητικός που ανέπτυξε μια κυκλική αντίληψη της ιστορίας με όρους πολιτισμού. Το 1920 δημοσιεύει το βιβλίο «Η παρακμή της Δύσης»: ο δυτικός άνθρωπος παρακμάζει και θα αντικατασταθεί από κάποιον «ζωηρό άγριο» (αφρικανός, ασιάτης). Από αυτή την άποψη ο Σπένγκλερ δανείζεται τη θεωρία του Γκομπινώ, ενώ χρησιμοποιείται η θεωρία του και από τους ναζί. Οι πεσιμιστικές θεωρίες και λέξεις ή αντιλήψεις όπως ο εκφυλισμός [degeneration, ετυμολογικά σημαίνει αυτός που έχει ξεπέσει φυλετικά – έκφυλος] ή το άριο αίμα των βόρειων που εκφυλίστηκε, έχουν σαφείς ρατσιστικές προεκτάσεις.
- Στην άκρα δεξιά και στο φασισμό υπάρχει πολύ συχνότερη σύνδεση απ' ό τι στους υπόλοιπους πολιτικούς χώρους με στοιχεία κυκλικότητας και αντιπροοδευτικής γραμμικότητας. Συνδέεται με αισθήματα θυματοποίησης ή κοινωνικής υποβάθμισης, καθώς συχνά στρέφονταν στο φασισμό τα φθίνοντα μεσοστρώματα, όπως αναλύει ο Τζον Βάις.

Νεωτερικότητα και φασισμός

- Πολλοί απογοητευμένοι από την εξέλιξη του καπιταλισμού αναζητούν ουτοπίες στο παρελθόν, όπως και σήμερα στην Ελλάδα. Νοσταλγούν ένα εξιδανικευμένο παρελθόν, που στην πραγματικότητα ποτέ δεν υπήρξε, για να ξεφύγουν από το σκληρό παρόν. Είναι δύσκολο να υπάρξει κάτι αντίστοιχη νοσταλγία στους χώρους των φιλελεύθερων και των σοσιαλιστών, που διέπονται από ιστορική αισιοδοξία.
- Σύνδεση φασισμού και νεωτερικότητας: κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο φασισμός είναι παιδί, διεστραμμένο ωστόσο, του Διαφωτισμού. Παιδί της νέας κοινωνίας που γεννήθηκε από τα ρεύματα της αμφισβήτησης. Αυτή η άποψη είναι εξαιρετικά συντηρητική: καταλήγει να θεωρεί ακόμα και το Ρουσσώ πρόδρομος του φασισμού (λόγω πατριωτισμού, εθνικισμού). Την προβάλλουν στοχαστές, κυρίως Αμερικάνοι, που τάσσονται συνολικά κατά του Διαφωτισμού. Έκτοτε απέκτησε ερείσματα, ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες, με την κυριαρχία του μεταμοντέρνου που από πολλές απόψεις σημαίνει επιστροφή στο Νίτσε, στον παραδοσιακό συντηρητισμό κτλ. Ο Τζέφρεϊ Χερφ, Αμερικανός νεοσυντηρητικός, στο βιβλίο του «Αντιδραστικός Μοντερνισμός», ισχυρίζεται ότι ο ναζισμός έχει πάρει τα στοιχεία της νεωτερικότητας και τα στρέφει προς τα πίσω.

Η ασάφεια της νεωτερικότητας

- Με τον όρο νεωτερικότητα συνήθως εννοείται ο καπιταλισμός. Για το ουσιαστικό περιεχόμενο της λέξης νεωτερικότητα δεν υπάρχει ομοφωνία. Συνήθως αντιδιαστέλλεται στην παραδοσιακή κοινωνία, που νοείται ως η κοινωνία όπου οι άνθρωποι έχουν δεχτεί από κάπου αλλού τις ταυτότητες τους και την εικόνα που έχουν για τον κόσμο, ενώ στη νεωτερικότητα αυτά αποδίδονται από την ίδια την κοινωνία.
- Το αφετηριακό σημείο της νεωτερικότητας επίσης ποικίλει. Ενδεικτικά έχουν προταθεί: 1204, 1453, 1492, 1648, 1789 κτλ. Υπάρχει ομοφωνία ωστόσο ότι ο 19^{ος} και ο 20^{ος} αιώνας είναι αιώνες της νεωτερικότητας. Είναι μια έννοια χρήσιμη για τις πολιτισμικές σπουδές, αλλά μπορεί να προκαλέσει και σύγχυση.
- Η συζήτηση για τη σύνδεση του Ολοκαυτώματος ή του φασισμού και της νεωτερικότητας δεν οδηγεί πουθενά.

Φασισμός και μαζική πολιτική

- Ο Πάξτον συνδέει το φασισμό με τη νεότερη μαζική κοινωνία, θεωρεί την παρέμβαση των μαζών στο πολιτικό πεδίο προϋπόθεση του φασισμού.
- Υπό αυτό το πρίσμα δεν μπορεί να ονομαστούν φασιστικές κάποιες προγενέστερες, εξίσου σκληρές πρακτικές, όπως η εξόντωση των Ινδιάνων ή τα πειράματα αντίστοιχα με των Ναζί γιατρών που είχαν γίνει σε άλλες εποχές της ιστορίας (πχ ελληνοιστική Αλεξάνδρεια) ή τα ελληνοιστικά καθεστώτα που είχαν έναν θεσμοποιημένο ρατσισμό.
- Ο φασισμός είναι παιδί του καπιταλισμού, και ειδικότερα της εποχής που έχουν μπει στην πολιτική οι μάζες.

2. Κοινωνικές τάξεις και φασισμός

Κοινωνικά στρώματα που στήριξαν το φασισμό

- Τα κοινωνικά στρώματα που στήριξαν το φασισμό σε κάθε χώρα ήταν διαφορετικά.
 - α) εκεί όπου ο φασισμός νίκησε είχε στήριξη από το μεγάλο κεφάλαιο. Χωρίς αυτό πουθενά δεν κατάφερε να πάρει την εξουσία.
 - β) τα φθίνοντα μεσοστρώματα
 - γ) οι αγρότες με τους γαιοκτήμονες να παίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτικής ζωή της εποχής.

Κοινωνικά στρώματα που στήριξαν το φασισμό (2)

- Μάικλ Μαν, κοινωνιολόγος στο βιβλίο «Φασίστες» : Η τάξη στην οποία είχε τη μικρότερη απήχηση ο φασισμός ήταν οι εργαζόμενοι, γιατί σε μεγάλο βαθμό ανήκαν στην αριστερά και γιατί καταλάβαιναν ότι συνολικά ο φασισμός δεν τους ευνοεί.
- Το κύριο επίδικο ήταν η εξασφάλιση της εύνοιας των ισχυρών. Ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι δεν επικράτησαν χάρη στη λαϊκή στήριξη, αλλά όταν οι ισχυροί αποφάσισαν να τους στηρίξουν και να τους χρηματοδοτήσουν.
- Στις υπόλοιπες χώρες δεν επικράτησε φασισμός, επικράτησαν ακροδεξιά καθεστώτα (η φρανκική Ισπανία και η σαλαζαρική Πορτογαλία δε θεωρούνται φασισμοί από τον Πάξτον). Σ' αυτά συνήθως χρησιμοποιήθηκαν οι φασίστες μέχρι να εδραιωθεί το καθεστώς, αλλά δεν έπαιξαν κεντρικό ρόλο σε αυτό.

Οι χρηματοδότες του φασισμού

- Ο Χίτλερ έπαιρνε μεγάλες ενισχύσεις από Αμερικανούς βιομήχανους και από τον Μουσολίνι πολύ πριν πάρει την εξουσία. Δρούσε ανάλογα με τα συμφέροντα των χρηματοδοτών του, και με αυτούς τους πόρους έστηνε τάγματα εφόδου και ρίζωνε σε κάποια κομμάτια του πληθυσμού. Από τη στιγμή που πήρε την κυβέρνηση θεσμοποίησε, όπως και ο Μουσολίνι, μια συνεισφορά υπέρ του ναζιστικού κόμματος
- Υπάρχει αναλυτική βιβλιογραφία για τους χρηματοδότες του φασισμού (Ζεύγος Μπρέιντι, Καρλ Άμπραχαμ).

3. Ιστορικές καταβολές της γέννησης της άκρας δεξιάς στην Ελλάδα

Η Ελληνική ιδιομορφία

- Η Ελλάδα είναι κράτος γεννημένο άμεσα από επανάσταση, κάτι που αποτελεί ιστορική ιδιοτυπία. Πολλά κράτη δημιουργήθηκαν αφού ανεξαρτητοποιήθηκαν από αυτοκρατορίες, αλλά συνήθως χωρίς να μεσολαβήσει πραγματική επανάσταση. Αντίστοιχες περιπτώσεις είναι η Γαλλία, η Σερβία, τον 20^ο αιώνα η Ιρλανδία και ίσως, με διαφορετικό τρόπο, η Ολλανδία το 17^ο αιώνα.
- Στην Ελλάδα αρχικά υπήρξαν φιλελεύθερα συντάγματα και μετά βασιλεία. Δεν υπήρχαν ισχυρές συντηρητικές πολιτικά δυνάμεις, έγινε καθαρή ρήξη με το παρελθόν και το κράτος φτιάχτηκε από το μηδέν. Ο βασιλιάς ήρθε από το εξωτερικό με στρατό (5000 Βαυαροί) και συνεργάστηκε με ένα κομμάτι από τους προηγούμενους πλούχοντες.
- Ο ρόλος του λαού ήταν πολύ ισχυρός για τα μέτρα του 19^{ου} αιώνα. Δεν υπήρχαν υποστηρικτές του παλαιού καθεστώτος (αντίθετα με Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία που οι υπέρμαχοι του παλαιού καθεστώτος τροφοδότησαν την άκρα δεξιά). Έγινε εκτεταμένη αγροτική μεταρρύθμιση που μοίρασε κτήματα στους φτωχούς, ενώ οι πολύ πλούσιοι ήταν συνήθως Έλληνες της διασποράς.
- Αυτοί που αυτοχαρακτηρίζονταν συντηρητικοί στην Ελλάδα του 19^{ου} ήταν κατά βάση πρόδρομοι της αριστεράς.

Η Ελλάδα στα τέλη 19^{ου} αιώνα

- Δεσπόζει η αντιπαράθεση Δηλιγιάννη – Τρικούπη. Το Συντηρητικό κόμμα με επικεφαλής τον Δηλιγιάννη ήταν υπέρ του μικροαγροτικού κόσμου και αρκετά από τα κατοπινά στελέχη της αριστεράς (Κοινωνιολόγοι του Παπαναστασίου κτλ) προήλθαν από το κόμμα αυτό. Ο Τρικούπης ακολουθούσε πολύ έντονα αντιδημοκρατική πολιτική (υψηλή φορολογία, περιορισμός δικαιώματος ψήφου) και τυχοδιωκτική εξωτερική πολιτική. Ο Δηλιγιάννης ήθελε να καθυστερήσει την εξάπλωση του καπιταλισμού, ενώ ο Τρικούπης ήθελε καπιταλιστική ανάπτυξη και συσσώρευση πλούτου.
- Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα κρυσταλλώνεται η άκρα δεξιά, σε μεγάλο βαθμό ενάντια στο Δηλιγιάννη.

Οι πρόδρομοι της άκρας δεξιάς

- Οι καταβολές της άκρας δεξιάς ήταν σαφώς παλιότερες: το πιο συντηρητικό κόμμα μετά την ελληνική επανάσταση ήταν το Ρωσικό κόμμα, του Οικονόμου, με θέσεις υπέρ των προεστών και πολιτισμικά οπισθοδρομικές. Ήθελε η Ελλάδα να μη μπει στην τροχιά της Δύσης αλλά να μείνει μέρος της Ανατολής, με καλές σχέσεις με Οθωμανική Αυτοκρατορία και Ρωσία (συντηρητικό καθεστώς του τσάρου), αλλά το Ρωσικό Κόμμα περιθωριοποιήθηκε. Τα αριστερά κόμματα της εποχής ήταν και τα πιο εθνικιστικά, πχ το κόμμα του Κωλέττη («Γαλλικό»).
- Το 1862 στην Ελλάδα γίνεται μια μεγάλη επανάσταση εναντίον του Όθωνα, που καταλήγει στην υιοθέτηση ενός εκ των πιο φιλελεύθερων συνταγμάτων της εποχής, με εγκαθίδρυση δημοκρατικού φιλελεύθερου καθεστώτος, όπου οι μάζες γίνονται δεκτές εντός της πολιτικής. Σε αυτή τη διαδικασία και απέναντι σε αυτές τις κατακτήσεις αναπτύσσεται και η άκρα δεξιά, που είναι ισχυρή αλλά κατακερματισμένη, με πολύ διαφορετικές όψεις.

4. Οι πέντε διαφορετικές εκδοχές της πρώιμης ελληνικής άκρας δεξιάς

Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος

- Ο βασιλιάς Γεώργιος, του οίκου της Δανίας αντικατέστησε τη δυναστεία του Όθωνα. Το 1864 η Μ. Βρετανία επιβάλλει το Γεώργιο ως τοποτηρητή της. Αυτός, με στόχο τον προσωπικό πλουτισμό και την εξασφάλιση της δυναστείας, και γνωρίζοντας την κατάληξη του προκατόχου του, προσπαθεί με την τακτική του «διαίρει και βασίλευε» να εμποδίσει τη δημιουργία μετώπου εναντίον του.
- Στην Ευρώπη στα τέλη του 19^{ου} αιώνα μεσουρανούσε ο Κάιζερ Γουλιέλμος, βασιλιάς της Γερμανίας: φανφαρόνος που του άρεσε να εντυπωσιάζει, ο Κάιζερ κατέστρεψε τη Γερμανική αυτοκρατορία που είχε φτιάξει ο Μπίσμαρκ ενάντια σε κινδύνους από ανατολικά και δυτικά. Ανέλαβε ο ίδιος την ηγεσία αντί να παραμείνει συμβολικός ρυθμιστής του πολιτεύματος, όπως ήθελε ο Μπίσμαρκ. Ο Γουλιέλμος ήθελε κατακτήσεις και αυταρχική ρύθμιση στο εσωτερικό, και ήταν ίνδαλμα μιας νέας γενιάς αντιδραστικών μοναρχών στην Ευρώπη.
- Γόνος της εποχής αυτής και θαυμαστής του Κάιζερ Γουλιέλμου ήταν στην Ελλάδα ο μετέπειτα Βασιλιάς Κωνσταντίνος, γιος του Γεώργιου.

Η απολυταρχική άκρα Δεξιά

- Ο Κωνσταντίνος, βασιλιάς από το 1913 μέχρι το 1917 και από το 1920 ως το 1922 σπούδασε στη γερμανική στρατιωτική ακαδημία. Παντρεύτηκε την αδερφή του Κάιζερ, Σοφία, ενώ ο τελευταίος του απέδωσε το ανώτατο γερμανικό στρατιωτικό παράσημο. Ο Κωνσταντίνος είχε πολύ έντονα φιλογερμανική στάση.
- Τέθηκε επικεφαλής της άκρας δεξιάς στην Ελλάδα, προσπαθώντας να ακολουθήσει πρότυπα του Κάιζερ. Ως ανώτατος επικεφαλής του στρατού εισήγαγε ένα ευνοιοκρατικό καθεστώς προαγωγών προσπαθώντας να φτιάξει τη δική του μερίδα (ακριβώς το αντίθετο από το Γεώργιο, που η τακτική του του επέτρεψε να βασιλέψει για 50 χρόνια). Μεταξύ των ανθρώπων του ήταν οι Ιωάννης Μεταξάς, Βίκτωρ Δουσμάνης, Ξενοφών Στρατηγός και άλλοι γόνοι της ξεπεσμένης αυτοκρατορίας της Επτανήσου.
- Στόχος του ήταν μια απολυταρχική διακυβέρνηση, υπεράνω νόμων και αιτημάτων των κατώτερων τάξεων.
- Έχτισε μια άκρα δεξιά στρατοκρατική, ισχυρό πόλο της άκρας δεξιάς, με σκοπό ο Κωνσταντίνος όχι απλά να βασιλεύει αλλά και να κυβερνά, υποβαθμίζοντας το ρόλο του πρωθυπουργού. Έφτιαξε από νωρίς δικιά του αυλή με τους δικούς του αυλικούς. Η πολωτική τακτική του Κωνσταντίνου οδήγησε στο λεγόμενο Εθνικό Διχασμό.

Μιλιταριστική πτέρυγα της άκρας δεξιάς

- Πρωτοστατούσαν στρατιωτικοί, με στόχο τη βελτίωση των θέσεων του στρατού στο πολίτευμα. Ανδρώθηκε μέσα στην ανάπτυξη της δημοκρατίας, από το 1875 και μετά, κυρίως στο πεζικό και όχι στο ναυτικό (υπήρχε αντιπαράθεση μεταξύ των δύο όπλων). Απαιτούσαν περισσότερα χρήματα για το στρατό και μεγαλύτερο λόγο του στρατού στην εξέλιξη της χώρας και στη διπλωματία. Ήθελαν πόλεμο για να δοξαστούν, και απαιτούσαν ο στρατός να μην ελέγχεται από τους πολιτικούς (καθώς μεταθέσεις, προνόμια κτλ ελέγχονταν από βουλευτές και κομματάρχες).
- Οι περισσότεροι ήταν εναντίον του Κωνσταντίνου, καθώς πολλοί ήταν γόνοι αγροτικών οικογενειών, παιδιά της σχολής Υπαξιωματικών (σε αντιπαράθεση με τη σχολή Ευέλπιδων που πήγαιναν τα παιδιά της αστικής τάξης). Από τους αξιωματικούς που πρωτοστάτησαν στα κινήματα και τις επαναστάσεις του Μεσοπολέμου πολλοί ήταν απόφοιτοι της σχολής Υπαξιωματικών, και κοινωνικά ανήκαν στα μεσαία στρώματα: Κονδύλης, Πάγκαλος, Πλαστήρας.

Η Εθνική Εταιρία

- Οι μιλιταριστές είχαν ενωθεί σε μια δήθεν μυστική εταιρία (που συμμετείχαν από τον υπασπιστή του βασιλιά μέχρι στρατιωτικοί και καθηγητές πανεπιστημίου), την Εθνική Εταιρία, με δηλωμένο στόχο τον πόλεμο με την Τουρκία. Αυτή οδήγησε στον πόλεμο του 1897 και στην προέλαση του τουρκικού στρατού στη Θεσσαλία. Στο βιβλίο του ιστορικού Γιάννη Γιαννουλόπουλου, «Η ευγενής ημών τύφλωσις», περιγράφονται αναλυτικά στοιχεία για την Εθνική Εταιρία και για τον πόλεμο του '97. Μετά τη γελοιοποίηση σε αυτόν τον πόλεμο η ομάδα των στρατιωτικών δέχτηκε ένα τρομερό πλήγμα και αδρανοποίησε την εταιρία για καμιά δεκαετία.
- Στο μεταξύ είχε καταφέρει όμως να ορίσει τη εξωτερική πολιτική και να επιβάλλει στην κυβέρνηση έναν παράλογο πόλεμο, έχοντας ερείσματα στην κυβέρνηση, ανθρώπους σε θέσεις κλειδιά, τα $\frac{3}{4}$ των υπουργών ήταν στη μυστική εταιρία.
- Όλα αυτά συνέβαιναν σε ένα τελείως διαφορετικό πλαίσιο λειτουργίας των κομμάτων, χωρίς ισχυρή ιεραρχία ή γραφειοκρατία, όπου δεν υπήρχαν ακόμα πανελλήνια κόμματα, παρά τοπικοί πολιτικοί. Το συντηρητικό κόμμα ήταν το πρώτο υπερτοπικό κόμμα (πανπελοννησιακό), ενώ το πρώτο πανελλήνιο ήταν το Κόμμα Φιλελευθέρων του Βενιζέλου, που φτιάχτηκε το 1910.

Συντηρητική άκρα δεξιά

- Πολιτευτές όλων των κομμάτων που είχαν τον ίδιο στόχο με τα συντηρητικά κόμματα στην Ευρώπη: τον περιορισμό του εκλογικού δικαιώματος. Ήταν ενάντια στο σύνταγμα του 1864, που προέβλεπε σχεδόν καθολική ψηφοφορία των ανδρών (εκτός από υπηρέτες, φυλακισμένους και ψυχικά ασθενείς).
- Πρόκειται για κομματάρχες που μετά βρέθηκαν διεσπαρμένοι τόσο στο κόμμα του Βενιζέλου όσο και στα αντιβενιζελικά. Δεν ήταν τόσο ισχυροί, καθώς κατά βάση η καθολική ψηφοφορία είχε εμπεδωθεί.

Θρησκευτική φονταμενταλιστική άκρα δεξιά

- Η αντίδραση των φτωχών στην ανάπτυξη του καπιταλισμού έπαιρνε συχνά θρησκευτικό πρόσημο. Συχνά εμφανιζόταν καλόγεροι που τους ακολουθούσαν βοσκοί, κατεστραμμένοι βιοτέχνες κτλ που ανέμεναν τη Δευτέρα Παρουσία, θεόσταλτες καταστροφές κτλ.
- Υπήρχαν ισχυρά φονταμενταλιστικά κινήματα ως το τέλος του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}. Ένα παράδειγμα ήταν το κίνημα του μακρακισμού, υπό τον χαρισματικό Απόστολο Μακράκη.
- Συνολικά, ασκούσαν συντηρητική κριτική της καπιταλιστικής ενσωμάτωσης της χώρας, με αρκετούς διανοούμενους, αλλά είχαν μεγάλη πρόσβαση στο λαό καθώς ο παπάς και ο δάσκαλος ήταν η μόνη επαφή του λαού με αφηρημένες ιδέες, και ο παπάς ήταν πολύ σημαντικότερος από τον δάσκαλο. Έφτιαξαν ισχυρά δίκτυα διάδοσης των ιδεών τους.
- Η φονταμενταλιστική ακροδεξιά κρυσταλλώνεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: το περιοδικό «Τα Πάτρια» μοιράζεται σε χιλιάδες αντίτυπα δωρεάν στην εκκλησία. Το εξέδιδε η «Εταιρία της περί των πατριων αμύνης» που περιλάμβανε πολλούς ισχυρούς (αυλικούς, πανεπιστημιακούς, πρυτάνεις, ανώτατους κληρικούς, επιχειρηματίες). Ήταν μια πολιτισμικά συντηρητική μορφή ακροδεξιού συντηρητισμού: ζητούσε από τον κόσμο να ασχολείται μόνο με τη δουλειά και την οικογένεια, κύρησσε υπακοή και μίσος προς Βούλγαρους, και είχε έντονη αντιπολιτική διάσταση (ενάντια στους πολιτικούς).

Εθνικιστική άκρα δεξιά

- Όλες οι μορφές που είδαμε ως τώρα συνδέονταν με περιορισμένα συμφέροντα ή με στρώματα που δεν είχαν κοινωνική δυναμική. Η τελευταία μορφή ακροδεξιάς είναι η πιο σημαντική: η εθνικιστική άκρα δεξιά γεννιέται την περίοδο που οι εθνικές συγκρούσεις χρησιμοποιούνται σαν αντίβαρο στις προσπάθειες κοινωνικής μεταρρύθμισης. Ενώ αρχικά το έθνος συνδέθηκε με τους κοινωνικά ριζοσπάστες (και στην Ελλάδα) εκείνη την εποχή το έθνος γίνεται η δικαιολογία των ισχυρών για να μην κάνουν εσωτερικές παραχωρήσεις, καθώς η Ελλάδα είχε επεκτατικές βλέψεις.
- Η ιδέα του έθνους ένωσε την άκρα δεξιά: υπήρχαν πάρα πολλοί που είχαν εμπεδώσει μια λογική κοινωνικού δαρβινισμού, με βάση την οποία το ελληνικό έθνος θα μπορούσε να γίνει το κυρίαρχο των Βαλκανίων αξιοποιώντας την ιστορικότητά του, τη γλώσσα του, τους αστούς των Βαλκανίων και της Ανατολής, το ανώτερο μορφωτικό του επίπεδο. Πολλοί έβλεπαν την Ελλάδα σαν διάδοχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη.
- Στόχος ήταν η εθνική κατίσχυση των Ελλήνων στην Ανατολή. Όμως η Ανατολή ήταν μωσαϊκό εθνοτήτων. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ο βουλγαρικός εθνικισμός, που απειλούσε να κυριαρχήσει με πολύ διαφορετικό κοινωνικό φορτίο (στήριξη από αγροτικά στρώματα) από εκείνους που συντάσσονταν με τον ελληνικό εθνικισμό (αστική τάξη, έμποροι κτλ).

Τα άλλα έθνη των Βαλκανίων

- Η πιο πετυχημένη ακροδεξιά ήταν η εθνικιστική : με εχθρούς συνήθως τους Τούρκους, πάντοτε τους Βούλγαρους και συμμάχους τους Αλβανούς.
- Μέχρι το 1900 που αναπτύχθηκε η αλβανική εθνική συνείδηση δεν υπήρχε αίσθηση διαφοροποίησης μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών – πχ συχνά στον τύπο της εποχής υπήρχε ο όρος «Αλβανοί Έλληνες», αντίστοιχα πχ με τους «κρητικούς Έλληνες». Οι ορθόδοξοι Αλβανοί θεωρούνταν Έλληνες, ενώ ένα μεγάλο μέρος της άρχουσας τάξης και του κρατικού μηχανισμού ήταν αρβανίτες που προέρχονταν από Πελοπόννησο, Στερεά Ελλάδα, νησιά και Ήπειρο. Η αλβανική γλώσσα ήταν συχνή στο ναυτικό, στη βουλή κτλ. Υπήρχε σχέδιο της εποχής για ελληνοαλβανικό βασίλειο, δηλαδή δύο χωριστές χώρες με κοινό βασιλιά.

Τα άλλα έθνη των Βαλκανίων (2)

- Μετά το 1884 και την προσάρτηση της Θεσσαλίας υπήρχε πολύ αμφίσημη σχέση με τους Βλάχους (που επαμφοτέριζαν μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας). Μεγάλο μέρος της άρχουσας τάξης στη Μακεδονία ήταν Βλάχοι. Οι Βλάχοι προκάλεσαν προβλήματα στις ελληνορουμανικές σχέσεις, καθώς η Ρουμανία ήταν η μεγαλύτερη χριστιανική δύναμη εκείνη την εποχή στα Βαλκάνια με βλέψεις επιρροής σε όλη την περιοχή.
- Η Ελλάδα κέρδισε όλους τους πολέμους τον 20^ο αιώνα εκτός από το '22. Το 1900 όμως, η Βουλγαρία ήταν το ανερχόμενο έθνος με πολύ ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, μορφωτική πρόοδο ευρωπαϊκού ύφους και ισχυρό ακροδεξιό καθεστώς: βρέθηκε όμως πάντα με την πλευρά των ηττημένων στους πολέμους.

Ο ελληνικός εθνικισμός τότε και τώρα

Ο ελληνικός εθνικισμός εκείνη την εποχή είχε μια μεγάλη διαφορά από τον τωρινό εθνικισμό: ήταν αισιόδοξος και περικλειστικός. Προσπαθούσε να ενσωματώσει άλλες εθνότητες (βλάχους, άραβες της Αιγύπτου και της Παλαιστίνης, Αλβανούς, Σλαβομακεδόνες) στο δικό του σχέδιο, σε αντίθεση με το σημερινό εθνικισμό που στήνεται δια του αποκλεισμού και προωθώντας διαφοροποιήσεις με τους άλλους λαούς (πχ ενάντια στους Αλβανούς κτλ). Δεχόταν πολλά ανατολίτικα στοιχεία μέσω πολιτιστικών δεσμών στο πλούσιο μείγμα των λαών εκείνης της εποχής στην Εγγύς και τη Μέση Ανατολή. Ο εθνικισμός της εποχής ήταν πολιτισμικός μάλλον παρά φυλετικός (αν και εκείνη την εποχή εγγράφονται και στην εθνική συνείδηση οι πρώτες ρατσιστικές θεωρίες).

Ο ελληνικός εθνικισμός τότε και τώρα (2)

- Σήμερα υπάρχουν πολλοί εθνικισμοί που βασίζονται στον αποκλεισμό: δεν μπορεί να είναι Έλληνες οι Αλβανοί, οι μαύροι κτλ. Η τάση είναι η κατοχύρωση κάποιων «προνομίων» στο εσωτερικό μιας φθίνουσας οικονομίας, με αποκλεισμό των μεταναστών από δικαιώματα. Ο εθνικισμός σήμερα είναι αμυντικό εργαλείο φθινόντων μεσοστρωμάτων, ενώ τότε ήταν εργαλείο εξάπλωσης μιας ισχυρής αστικής τάξης. Οι μεγάλες στιγμές της ελληνικής αστικής τάξης ήταν μέχρι την ελληνική επανάσταση, και έπειτα τα πρώτα 20 χρόνια του 20^{ου} αιώνα, που έληξαν με μια μεγάλη ήττα.
- Τότε ή έννοια «Έλληνας» ήταν κάτι πολύ ασαφές, αφορούσε κυρίως τους ορθόδοξους, ενώ δεν υπήρχε ομοιογένεια και το βασίλειο της Ελλάδας δεν ταυτιζόταν αναγκαστικά με το εθνικό κέντρο. Αυτοί που ήταν εντός του βασιλείου ήταν ένα μικρό ποσοστό όσων αυτοπροσδιορίζονταν ως Έλληνες ή ρωμιοί. Δεν ήταν σαφές αν η Αθήνα θα παρέμενε η οριστική πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους.

Αντικοινοβουλευτισμός και Δικτατορίες στην Ελλάδα

Οι πρόσφυγες

- Οι συντηρητικοί είχαν αναπτύξει έναν αντιπροσφυγισμό μέσα στις διαμάχες εκείνης της εποχής.
 1. Οι πρώτοι πρόσφυγες έρχονται το 1906, μετά από ένα κύμα ανθελληνικών διωγμών στην ανατολική Ρωμυλία· κατέφυγαν στη Θεσσαλία.
 2. Το επόμενο κύμα διωγμών γίνεται το 1914 από τα παράλια Μικράς Ασίας.
 3. Το τεράστιο τρίτο κύμα ακολουθεί τη Μικρασιατική Καταστροφή.
- Τότε η συντηρητική, αντιβενιζελική παράταξη συγκροτήθηκε ενάντια στους πρόσφυγες στους οποίους δεν ήθελαν να δοθεί ψήφος.
- Μέχρι το Β΄ ΠΠ δεν είχε γίνει αποδεκτό ούτε από τους ίδιους τους πρόσφυγες ότι είχαν έρθει στην Ελλάδα για να μείνουν μόνιμα (και αυτή ήταν η πιο διαδεδομένη αντίληψη σε δεξιά και αριστερά).

Βιβλιογραφία

1. Bauman Z. (1989) *Modernity and The Holocaust*, Νέα Υόρκη: Cornell University Press.
2. Herf J. (2012) *Αντιδραστικός Μοντερνισμός*, μτφρ. Παρασκευάς Μάταλας, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
3. Mann M. (2004) *Fascists*, Cambridge: Cambridge University Press
4. Paxton R. (2006) *Η ανατομία του φασισμού*, μτφρ. Κατερίνα Χαλμούκου , Αθήνα: Κέδρος.
5. Spengler O. (2005) *Η Παρακμή της Δύσης*, μτφρ. Λευτέρης Αναγνώστου, Αθήνα: Τυπωθήτω / Δαρδάνος.

Βιβλιογραφία (2)

6. Weiss J. (2009) *Συντηρητισμός και Ριζοσπαστική Δεξιά*, μτφρ. Σπύρος Μαρκέτος, Αθήνα: Θύραθεν.
7. Poole J., Poole S. (1979) *Who Financed Hitler?: Secret Funding of Hitler's Rise to Power, 1919-33*, Macdonald.
8. Tooze A. (2008) *The Wages Of Destruction: The Making and Breaking of the Nazi Economy*, Penguin.
9. Abraham D. (1991) *The Collapse of the Weimar Republic: Political Economy and Crisis*, Princeton.
10. Γιαννουλόπουλος Γ. (2003) *Η ευγενής μας τύφλωσις*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.
11. Μαρκέτος Σ. (2006) *Πώς φίλησα τον Μουσολίνι! Τα πρώτα βήματα του ελληνικού φασισμού – τόμος 1*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.

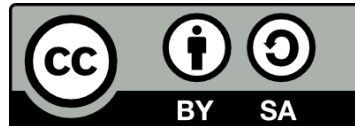
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σπύρος Μαρκέτος.
«Αντικοινοβουλευτισμός και δικτατορίες στην Ελλάδα. Η Διανοητική
Προϊστορία του Φασισμού». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από
τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

